

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

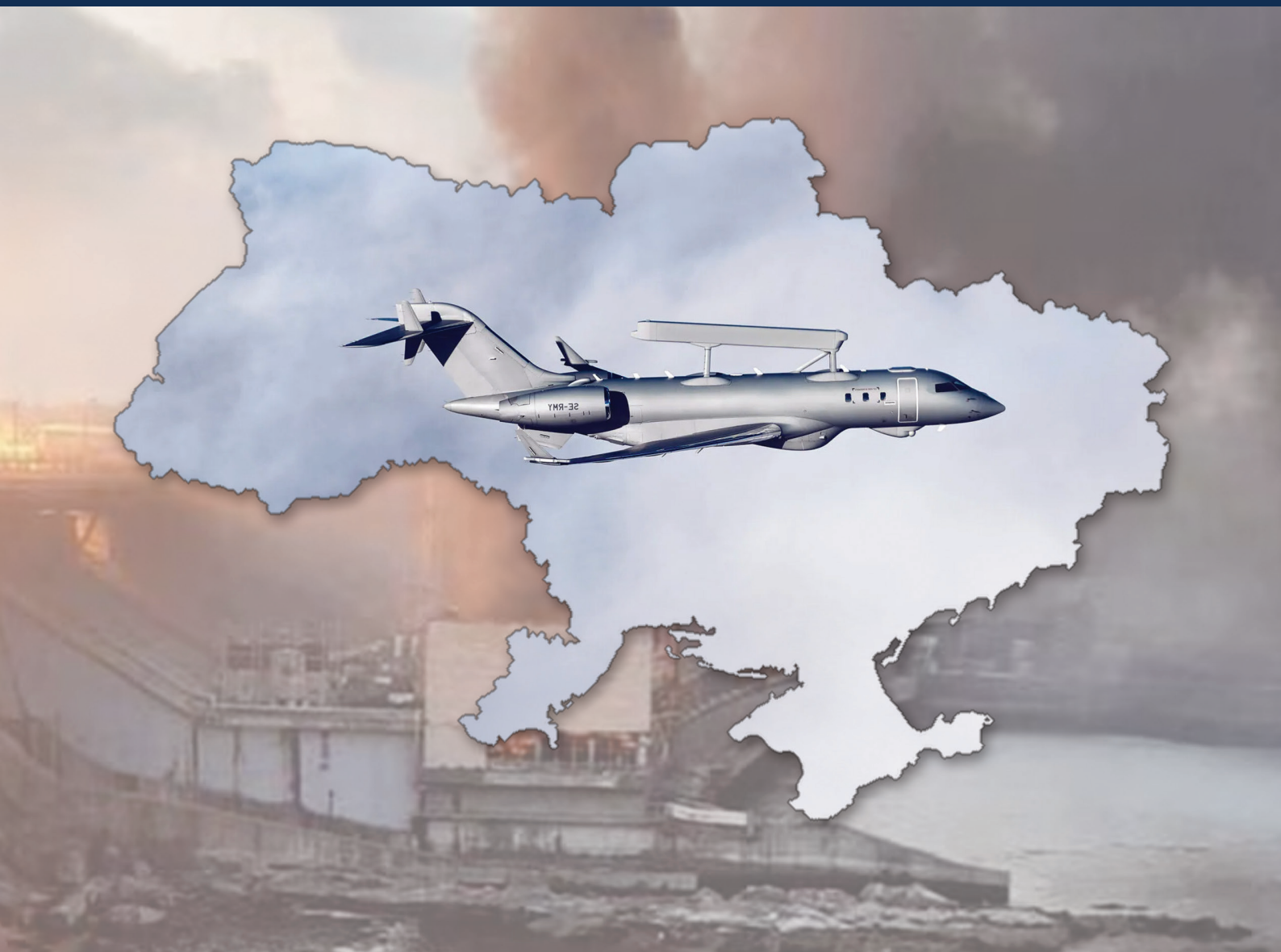
building
local
promise.

Razumkov
centre

УКРАЇНА: ВІД ВІЙНИ ДО МИРУ ТА ВІДНОВЛЕННЯ

Аналітичні оцінки
Травень 2024

I. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА І ОБОРОНА: ГОЛОВНІ ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Протягом травня 2024 р. зберігалася тенденція до ескалації збройного протистояння та розширення масштабів російсько-українського конфлікту. Затримки з надходженням західної військової допомоги та брак людських ресурсів (проблеми мобілізації) дозволили противнику утримати стратегічну ініціативу на всьому театрі бойових дій і розширити лінію фронту на північному кордоні. Наступ російських військ досяг обмежених тактичних результатів на Харківському напрямку, але спричинив потужний [резонанс всередині України та за її межами](#).

Попри загалом несприятливі для України події, загострення ситуації на фронті стимулювало ухвалення низки публічних заяв, політичних рішень та відповідних практичних кроків, спрямованих на посилення підтримки України, що можуть найближчим часом, якщо не змінити баланс сил на користь України, то переломити негативну тенденцію останніх місяців.

Російське військово-політичне керівництво вдалося до низки небезпечних акцій на кордонах і на території країн-партнерів України, що свідчить про незмінність агресивної політики кремля. Росія відкрито демонструє готовність до подальшої ескалації та розширення масштабів конфлікту шляхом ядерного шантажу, актів саботажу на території європейських країн, провокацій на кордонах з використанням нелегальних мігрантів і спробами змінити власне лінії державних кордонів.

БОЙОВІ ДІЇ

Ключовою подією травня 2024 р. став російський наступ на Харківському напрямку. Російські війська, накопичивши сили на власній прикордонній території, 10 травня атакували українські оборонні позиції на кількох ділянках кордону шириною близько 70 км та

протягом тижня просунулись углиб української території на 4-10 км, захопивши 10 сіл і околиці м. Вовчанськ. Українське військово-політичне керівництво було [заздалегідь поінформоване](#) про російські наміри та публічно звітувало про [надійні фортифікації](#). Однак розвиток подій викликав [питання](#) стосовно належної та своєчасної підготовки до нейтралізації очевидної та прогнозованої загрози. На кінець місяця темпи наступу суттєво загальмувалися, а бойові дії тривали, хоча й набули переважно позиційного характеру.

Наразі немає однозначної оцінки цілей, які переслідувало російське командування, і наскільки вони досягнуті, але ця операція ще більше загостила і без того складну ситуацію для Сил оборони України. Попри підвищену увагу до подій на Харківському напрямку, інтенсивність бойових дій залишалася високою практично на всій лінії фронту і на багатьох ділянках росіяни мали локальні успіхи завдяки випробуваній тактиці масованого вогневого ураження та «м'ясних» штурмів.

Водночас російські «успіхи» на північному фронті та інтенсифікація обстрілів Харкова очевидно [вплинули](#) на позицію західних партнерів стосовно [обмежень](#), накладених на застосування поставленої ними зброї по військових цілях на території рф. Саме через такі обмеження російське командування мало можливість концентрації ударного угруповання військ та матеріальних ресурсів з мінімальним ризиком ураження, а також безкарно здійснювати регулярні обстріли прикордонних українських територій з бойових позицій, в безпосередній близькості до лінії кордону.

Така тактика застосування росією сил і засобів набула усталеного характеру та впливає на стратегічні плани кремля. Прогнозується, що наступними кроками

російського командування будуть: виявлення слабких місць угруповання українських Сил оборони (внаслідок проблем з мобілізацією, підготовкою військ, їх технічними оснащенням, фортифікаціями), створення на цих напрямках ударних угруповань (за рахунок швидкого перекидання оперативних і стратегічних резервів), спроби прориву української оборони на оперативну глибину. За цих умов наявність у Сил оборони України спроможностей вести дальню розвідку, далекобійних засобів ураження, авіаційних і наземних засобів ППО набувають вирішального значення.

Згода, публічне визнання права України застосовувати західну зброю для завдання ударів по військових цілях на території РФ, реальні результати такого застосування можуть змусити російське командування вносити корективи у плани літньої наступальної кампанії, а також у тактику руйнівних ракетно-авіаційних ударів по військах, населених пунктах та інфраструктурі. Зняття обмежень на застосування Україною далекобійних засобів ураження суттєво ускладнить для росії накопичення, розгортання та ввід в бій резервів, сприятиме ураженню її авіації [на аеродромах базування](#), зменшенню інтенсивності застосування російської фронтової авіації та насамперед зменшенню кількості скидань керованих авіаційних бомб (КАБ). Високоєфективні та менш вразливі до протидії російської ППО ракети західного виробництва суттєво доповнять арсенал українських спроможностей, представлених переважно вітчизняними БПЛА.

Українські Сили оборони продовжували завдавати ударів з використанням БПЛА вітчизняного виробництва по цілях в глибині російської території і в травні зафіксований новий рекорд дальності — близько 2 000 км. Об'єктом атаки 27 травня стала загоризонтна радіолокаційна станція «Воронеж-М», призначена для виявлення космічних та аеродинамічних об'єктів, у т. ч. балістичних та крилатих ракет. Важливо також зазначити, що це вже друга подібна атака у травні на РЛС, які є елементом російської системи раннього попередження про ракетний напад і, відповідно, їх пошкодження має стратегічне значення. Такі акції, як і попередні атаки на російську інфраструктуру [нафтопереробки](#), викликали занепокоєння офіційного Вашингтона через побоювання непропорційної реакції з боку кремля. Однак, як виявилось,

ця та інші «червоні лінії» є радше надуманими самообмеженнями американських партнерів, дотримання яких заохочує агресивні дії путіна сильніше, ніж їх перетин.

ПОЛІТИЧНІ РІШЕННЯ ТА ДІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Як зазначалося вище, низка несприятливих подій і насамперед прорив російських військ на північному кордоні нарешті підштовхнули партнерів до довгоочікуваного і логічного рішення про визнання права України [використовувати західні зразки озброєнь](#) для ударів по військових цілях на території росії.

14 травня 2024 р. Парламент затвердив Укази Президента України про продовження дії воєнного стану та продовження мобілізації на наступних 90 днів. Це вже 11-те голосування, але цього разу воно стосується ще й чергових президентських виборів, проведення яких неможливе в умовах воєнного стану. Вибори наразі не надто турбують українське суспільство, а західні партнери схоже з розумінням сприймають реальну ситуацію. Водночас питання українських виборів і (не)легітимності повноважень чинного Президента інтенсивно розкручується російською пропагандою і особисто путіним — в контексті маніпуляцій з мирними переговорами.

Минуло перших 100 днів перебування генерала О. Сирського на посаді Головнокомандувача ЗСУ. [Військові експерти](#) в своїх оцінках зазначили окремі позитивні результати, наголосивши водночас, що успіхи і особливо невдачі цього періоду були зумовлені переважно об'єктивними причинами, ніж особистісним фактором.

18 травня набули чинності зміни порядку обліку та мобілізації. Очевидно, що наразі неможливо об'єктивно оцінити вплив [законодавчих змін](#) на вирішення комплексу проблем, але [за офіційними повідомленнями](#), станом на 30 травня, облікові дані оновили 1,3 млн військовозобов'язаних, 30% з яких мають бронь або відстрочку від призову.

8 травня Верховна Рада ухвалила законопроект (№ 11079-1), який дає дозвіл на [мобілізацію окремих категорій ув'язнених](#). Важливо зазначити, що цієї можливістю не зможуть скористатися особи, які відбувають покарання

або засуджені за важкі злочини. Загальна чисельність ув'язнених, які можуть бути мобілізовані, оцінюється у 15-20 тис. осіб.

МІЖНАРОДНІ ПОДІЇ (ЗОВНІШНІ ФАКТОРИ)

Станом на кінець травня, Україна уклала двосторонні безпекові угоди з 15 країнами (на виконання положень Спільної декларації України та G7 від 12 липня 2023 р.).

Як зазначалося вище, чергове загострення ситуації на театрі бойових дій, зростання інтенсивності російських ударів по українським містам, об'єктах критичної інфраструктури підштовхнуло західних партнерів до перегляду попередніх позицій з використання західних зразків озброєнь. Наразі йдеться лише про часткові послаблення обмежень. Як і у попередніх випадках, адміністрація Дж. Байдена демонструвала надто інертну та надто обережну позицію, яку вимушена була змінити під тиском неформальної «коаліції рішучих» — американського істеблішменту та окремих європейських союзників.

Офіційні представники Польщі [заявили](#) про початок роботи над оцінкою технічних і юридичних аспектів можливого використання засобів ППО для збиття російських ракет над територією України у відповідь на відповідні [звернення](#) офіційного Києва. У разі ухвалення позитивного рішення, не передбачається передислокація польських систем ППО на територію України.

Західні розвідки відзначають зростання активності російських спецслужб з організації та здійснення [диверсійних операцій в Європі](#), спрямованих на підлив військової підтримки України та залякування західних громадян і політиків. [The New York Times](#) повідомляє, зокрема, про підпали в Англії, [Польщі](#), Латвії, [Литві](#), Німеччині, які можуть здатися випадковими та не пов'язаними

з підривною діяльністю росії, в т. ч. через використання завербованих місцевих мешканців і громадян інших країн (не росіян). Ще однією провокацією стала спроба росії [змінити в односторонньому порядку кордони](#) з Естонією, Литвою, Польщею та Фінляндією в Балтійському морі. Проект відповідної постанови з'явився 21 травня, але наступного дня зник з офіційного сайту російського уряду.

Отже, аналіз найбільш важливих подій, політичних заяв та рішень дозволяє зробити наступні висновки:

- ✓ всупереч думкам, поширеним в окремих західних політичних колах і підкріплених російськими наративами про те, що західна допомога Україні сприяє ескалації конфлікту, на початку 2024 р. ескалація відбулася саме під час «паузи» в наданні такої допомоги;
- ✓ станом на кінець травня 2024 р., зберігається тенденція до ескалації збройного протистояння та розширення масштабів російсько-українського конфлікту;
- ✓ загострення ситуації у зоні бойових дій і зростання кількості російських ударів по цивільних об'єктах підштовхнуло західних партнерів до важливих заяв і практичних рішень, що можуть з часом суттєво змінити баланс сил;
- ✓ військово-політичне керівництво росії демонструє незмінність агресивної політики та вдається до провокацій, що несуть ризики розширення масштабів конфлікту;
- ✓ надання Україні далекобійних озброєнь і дозволу на їх застосування по військових цілях на території росії набуло вирішального значення.

II.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА

Однією з головних тенденцій травня 2024 р. слід вважати активізацію в Європі та світі гібридної інтервенції кремля та його союзників напередодні важливих виборчих кампаній і міжнародних форумів стратегічного значення, зокрема — виборів до Європарламенту (6–9 червня), саміту G7 (13–15 червня), Саміту миру (15–16 червня), саміту НАТО (9–11 липня), а також наступних виборів в ряді країн світу, насамперед США. Загалом посилюється небезпечна поляризація світової спільноти, спостерігається ескалація конфронтації на регіональному та глобальному рівнях між демократичним світом і табором авторитарних країн. На цьому фоні зростає важливість солідарності держав, що підтримують Україну, активізація міжнародної підтримки Києва.

МІЖНАРОДНІ ПРОЦЕСИ І ПОДІЇ

Ескалація гібридної експансії кремля напередодні виборів до Європарламенту. Лідери європейських країн і керівництво інституцій ЄС відзначають небезпеку масованого втручання в електоральний процес. Європейські спецслужби [попередили](#), що росія розгортає диверсійно-підбивну діяльність на континенті. Ідеться про підготовку вибухів, підпалів, пошкодження інфраструктури, скоєння різних терактів, здійснення інформаційних спецоперацій тощо. Своєю чергою, НАТО у [спеціальній заяві](#) від 2 травня зазначило про сплеск ворожої діяльності на території Альянсу, зокрема, в Чехії, Естонії, Німеччині, Латвії, Польщі, Великій Британії тощо.

За [інформацією](#) глави Європейського агентства з кібербезпеки (ENISA) Ю. Лепасаара, у першому кварталі 2024 р., порівняно з останнім кварталом 2023 р., вдвічі зросла кількість хакерських атак на інфраструктуру ЄС. Невипадково Держдеп США і Європейська служба зовнішніх зв'язків (EEAS) запровадили для Балканського регіону спільний механізм протидії зовнішньому впливу й інформаційним маніпуляціям.

Загалом, метою російської гібридної агресії в тактичному плані є дестабілізація ситуації

у країнах ЄС, дезорієнтація європейської спільноти, підтримка ультраправих деструктивних сил, створення потужного проросійського лобі. А в стратегічному — дезінтеграція і розвал Євросоюзу.

Посилення геополітичного протистояння довкола Саміту миру. Глобальна конфронтація на рівні «демократія-авторитаризм» є фоном і причиною гострої боротьби між колективним Заходом і росією та її союзниками, зокрема, щодо участі в саміті країн Глобального Півдня. В. Зеленський останнім часом у заявах і коментарях [підкреслював](#), що росія має плани зриву української мирної ініціативи. Події травня свідчать, що країна-агресор намагається використати увесь арсенал гібридної агресії для блокування саміту. Зокрема, ідеться про: а) дестабілізацію внутрішньої ситуації у країнах-союзниках України, насамперед на теренах Європи; б) масовані інформаційні операції з метою дискредитації України, доведення нікчемності її мирної ініціативи, розгортання інформаційної кампанії щодо «нелегітимності» Президента В. Зеленського; в) імітування готовності до мирних переговорів; г) примушення керівництва країн Глобального Півдня не брати участь у саміті шляхом політико-дипломатичного тиску, економічного шантажу, здійснення операцій спецслужб, пропагандистської обробки населення країн; г) ініціювання з країнами-партнерами альтернативних «мирних» конференцій. Зокрема, 24 травня 2024 р. топ-дипломат Китаю Ван І та головний радник президента Бразилії С. Аморім підписали [спільне комюніке](#) на підтримку проведення окремої мирної конференції з врегулювання «кризи в Україні», за участю України і росії. Згодом, 31 травня 2024 р. МЗС КНР [заявило](#), що Китай не братиме участь у Саміті миру, мовляв, він «не відповідає запитам Китаю».

Нарощування російської гібридної інтервенції в окремих країнах. У попередніх аналітичних моніторингах ішлося про підготовку москвою проросійського реваншу, у т. ч. в Молдові і Грузії. Зокрема, у травні 2024 р. Грузія перетворилася на арену гострого протистояння між проросійськими і

проєвропейськими силами. Протягом місяця тривали масові громадські протести проти скандального закону про «іноагентів», який правляча партія «Грузинська мрія» ухвалила, подолавши вето Президентки С. Зурабішвілі. За її **словами**, ««російський» закон — не єдина проблема, проблема — в «російському» уряді, який веде цю країну в росію». Проросійський дрейф офіційного Тбілісі, наступ на права і свободи громадян викликав гостро негативну реакцію з боку країн ЄС, США, поставив під сумнів європейську і євроатлантичну перспективу Грузії. Подальший зовнішній курс країни визначатиметься на парламентських виборах в жовтні 2024 р.

Паралельно, країна-агресор здійснює «силове тестування» кордонів ЄС. У травні росія оприлюднила провокаційні плани в односторонньому порядку «змінити» морські кордони з Литвою і Фінляндією. Водночас прикордонники рф знищили судноплавні знаки на річці Нарва на кордоні з Естонією. Наприкінці травня на польсько-білоруському кордоні офіційним Мінськом (очевидно, з подачі рф) була спровокована чергова «міграційна криза» відбулися масові спроби нелегалів перетнути польський кордон.

Ілюстрацією зростаючого геополітичного протистояння між західним світом і табором авторитарних держав став **візит** путіна до Китаю (16-17 травня 2024 р.), в рамках якого ухвалена спільна заява про стратегічне партнерство та підписано ряд міжвідомчих угод. Для кремля головною метою візиту була міжнародна легітимізація російського диктатора після т. зв. «виборів», які європейські інституції не визнали ані вільними, ані демократичними.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ВЛАДИ

Як і в попередні місяці дії офіційного Києва були зосереджені на питаннях безпеки (постачання зброї для ЗСУ), просуванні важливих українських ініціатив (Саміт миру), прискоренні європейської та євроатлантичної інтеграції (відкриття переговорів про вступ до ЄС), укладенні договорів з країнами-союзниками щодо співробітництва у сфері безпеки тощо.

ПОЛІТИЧНИЙ ДІАЛОГ З ІНОЗЕМНИМИ ПАРТНЕРАМИ

У травні спостерігалось підвищення інтенсивності політико-дипломатичного діалогу на різних рівнях, насамперед в рамках підготовки до Саміту миру. Відбулися переговори з лідерами Німеччини, Данії, Нідерландів, Греції, Норвегії, Австрії, Албанії, Чилі, Франції, Республіки Корея, Молдови тощо. Президент України провів консультації з главами урядів Канади, Швеції, Люксембургу, Ірландії. Відбулись переговори з керівництвом ЄС, НАТО, Ради Європи. Продуктивними слід вважати візити до Києва Держсекретаря у закордонних справах Великої Британії Д. Камерона (3 травня), Президентки Європарламенту Р. Мецолі (9 травня), Держсекретаря США Е. Блінкена (14 травня), керівників МЗС і Міноборони Німеччини А. Бербок (21 травня) і Б. Пісторіуса (30 травня).

Паралельно тривали переговори з урядовцями і парламентарями США, Литви, Угорщини, Польщі, Великої Британії. Також українська сторона активно просуvalа власні позиції та ініціативи в рамках міжнародних заходів — Саміт UNITED24, II Саміт міст і регіонів, Копенгагенський саміт за демократію, конференція «Саміт НАТО у Вашингтоні: Україна та трансатлантична безпека» тощо. Водночас протягом травня Україну відвідали політичні діячі, представники бізнесу, делегації ряду міжнародних релігійних організацій.

У стратегічному плані важливими були закордонні візити керівництва України наприкінці травня. Зокрема, під час турне української делегації вищого рівня 27-28 травня до Іспанії, Бельгії та Португалії були підписані двосторонні угоди про співробітництво у сфері безпеки. А згодом, 31 травня, в рамках **III Саміту** «Україна-Північна Європа» офіційний Київ уклав аналогічні угоди з Норвегією, Ісландією і Швецією.

ПРОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ІНТЕРЕСІВ І ІНІЦІАТИВ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

Українська влада намагалася продуктивно використати контакти та зустрічі з країнами-партнерами, міжнародні майданчики для реалізації національних інтересів і ініціатив.

Перше. Головним пріоритетом є і залишатиметься забезпечення поставок зброї для фронту і зміцнення протиповітряної оборони країни. 20 травня відбулось **22-ге засідання** Контактної групи «Рамштайн», в рамках якого були висунуті нові ініціативи підтримки України. Протягом травня ряд держав оголосили про чергові партії військової допомоги Києву. Зокрема, Швеція оголосила про 16-й найбільший пакет військової допомоги обсягом \$1,16 млрд. США виділили для ЗСУ \$400 млн, Данія повідомила про надання чергового траншу військової допомоги вартістю €750 млн. Своєю чергою, Німеччина, Іспанія, Велика Британія і Нідерланди відправили до України нові партії військової техніки, обладнання, боеприпасів тощо. Слід також додати, що у травні держави-партнери здійснили вагомий матеріально-фінансову підтримку енергетичному сектору України. Уряд Швеції виділив \$61,6 млн. Також Велика Британія внесла до Фонду підтримки української енергетики €23 млн, Німеччина виділила грант у €45 млн, Бельгія — €9 млн, Австрія — €5 млн.

В умовах загострення ситуації на фронті зовнішня воєнна допомога має вирішальне значення. Але її ефективність обмежується, з одного боку, затримками і тривалістю

поставок озброєння, а з іншого — розбіжностями серед держав-союзників щодо використання наданої зброї на території країни-агресора.

Друге. Офіційний Київ здійснює з країнами-партнерами організаційну підготовку до Саміту миру у Швейцарії. Було надіслано запрошення понад 160 країнам світу. На кінець травня **90 держав** погодилися взяти участь у цьому заході. Загалом, стратегічною метою саміту є створення достатньо широкої і консолідованої коаліції країн для просування і реалізації єдиної переговорної платформи на основі української мирної ініціативи. Водночас очевидно, що цей саміт слід розглядати як початок складного і тривалого політико-дипломатичного процесу припинення війни.

Третє. Активно триває процес підготовки й укладення безпекових угод з країнами-союзниками. Як зазначалося, наприкінці травня були підписані чергові угоди про співробітництво у сфері безпеки з Іспанією, Бельгією, **Португалією**, а також з Норвегією, Ісландією і **Швецією**. Станом на кінець травня, триває робота над узгодженням аналогічних угод з Естонією, Польщею, Люксембургом, Словенією. Своєю чергою,

посли ЄС узгодили проєкт безпекової угоди з Україною, яку планується підписати в червні. За попередньою інформацією, також в червні має бути підписана відповідна угода з США. Укладення таких угод, безумовно, має важливе стратегічне значення в плані забезпечення довгострокової чітко визначеної військово-фінансової підтримки і водночас юридично-правової інституалізації міждержавного співробітництва в сфері безпеки. З іншого боку, укладені документи мають значною мірою рамковий характер і потребують наповнення конкретним змістом у вигляді міжвідомчих домовленостей.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗДОБУТКИ НА ШЛЯХУ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄС

До здобутків співробітництва Києва і Брюсселя можна віднести ряд важливих рішень і заходів, що наближають Україну до ЄС.

Міністри оборони країн ЄС схвалили [висновки](#) щодо безпеки та оборони Євросоюзу, де визначили п'ять пріоритетів. Першим вказана «непохитна підтримка України з боку ЄС», зокрема в контексті використання Європейського фонду миру для постачання військової допомоги та навчання військових у межах місії EUMAM. Паралельно ЄС почав роботу для відкриттям Офісу оборонних інновацій у Києві.

Рада ЄС [ухвалила](#) запропонований урядом України план реформ Ukraine Plan у межах механізму Ukraine Facility, який визначає умови отримання €50 млрд макрофінансової допомоги протягом 2024-2027 рр. У 2024 р. українська сторона розраховує залучити €16 млрд.

Офіційний Брюссель схвалив продовження режиму безмитної торгівлі з Україною («торговельний безвіз») ще на рік, додавши деякі механізми захисту ринку ЄС. Зокрема, ідеться про можливість запровадження квот на окремі види української агропродукції.

Рада ЄС затвердила рішення щодо передання Україні надходжень від оподаткованих

прибутків заморожених російських активів. За попередніми оцінками, йдеться про €3 млрд щорічно. Єврокомісія анонсувала першу виплату в липні 2024 р.

Своєю чергою, Україна зробила ряд кроків на шляху євроінтеграції. З метою кадрового забезпечення судової системи, відповідними [указами](#) Президента було призначено 116 суддів. Проте кадровий дефіцит залишається значним — нині, за деякими оцінками, вакантними є від 22% до 66% посад суддів, залежно від спеціалізації. 22 травня Верховна Рада у другому читанні ухвалила законопроект щодо імплементації норм ЄС у законодавство з питань роумінгу.

У травні тривали активні перемовини Києва і Брюсселя щодо відкриття в червні 2024 р. офіційних переговорів про вступ України до ЄС. Ідеться про остаточне схвалення переговорної рамки і проведення міжурядової конференції. Зокрема, А. Лябіб глава МЗС Бельгії, що нині головує в ЄС, підтвердила наміри відкрити переговорний процес наприкінці червня. За [словами](#) віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішиної: «залишилися лише організаційні питання... Україна виконала всі вимоги та рекомендації». В цілому є підстави для оптимістичних очікувань, однак існує загроза затримання/блокування процесу євроінтеграції України з боку Угорщини.

Загалом, травень 2024 р. можна вважати підготовчим етапом напередодні стратегічно значимих для України подій, пов'язаних з перспективами європейської та євроатлантичної інтеграції країни, просуванням ініційованого Києвом мирного плану. У цьому контексті важливе значення мають геополітичні обставини, обумовлені поляризацією світової спільноти, висхідною конфронтацією між демократичним світом і табором авторитарних країн. За цих умов вирішального значення набуває консолідація і рішучість альянсу країн-союзників Києва, ефективна військово-фінансова допомога Україні у протистоянні російській агресії.

III.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА СФЕРА

ОБОРОНА УКРАЇНИ, ЇЇ СУВЕРЕНІТЕТУ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

1.1. Правове регулювання питань оборони, суверенітету та територіальної цілісності України постійно перебувають в центрі уваги законодавчої діяльності Верховної Ради України. У травні окремими законами було затверджено укази Президента України від 6 травня 2024 р. № 271/2024 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» та № 272/2024 «Про продовження строку проведення загальної мобілізації». У зв'язку з цим, строк дії воєнного стану та проведення загальної мобілізації в Україні продовжено на 90 діб починаючи з 14 травня 2024 р. При цьому, варто зазначити, що безпосередньо сам порядок проведення загальної мобілізації (починаючи з 18 травня 2024 р.) проходитиме відповідно до нових законодавчих змін, передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку» (№ 3633-ІХ від 11 квітня 2024 р.).

Відповідно до Закону № 3633-ІХ від 11 квітня 2024 р., усі військовозобов'язані чоловіки з 18 до 60 років мають оновити свої дані в Територіальних Центрах Комплектації (ТЦК — колишніх військоматах) до 16 липня 2024 р. При цьому, військовозобов'язаним необхідно надати співробітникам ТЦК інформацію про адресу місця свого проживання, контактний номер телефону, адресу електронної пошти, а також всі інші персональні дані на вимогу ТЦК. Після оновлення інформації військовозобов'язаним, співробітники ТЦК повинні вклеїти у його військовий квиток спеціальний штрих-код з індивідуальним номером. Саме зчитавши його, поліція або співробітники військомату зможуть перевірити особу, яка їх цікавить, через систему «Оберіг» (електронний реєстр військовозобов'язаних, доступний співробітникам поліції та ТЦК в режимі онлайн). Законом № 3633-ІХ від

11 квітня 2024 р. також передбачено, що чоловіки віком від 18 до 60 років повинні завжди мати при собі військово-облікові документи, перевіряти які мають право як співробітники ТЦК, так і поліцейські. Остання вимога стосується також і тих осіб, які з якоїсь причини зняті з військового обліку або мають відстрочку від служби. При цьому, документи, що підтверджують останнє теж повинні завжди мати бути «при собі». Серед новел Закону № 3633-ІХ від 11 квітня 2024 р. є також низка інших важливих нововведень. Так, відтепер в Україні не буде строкової служби як такої, а буде т. зв. «базова військова підготовка/служба». Вона триватиме в мирний час і особливий період до 5 місяців, у період воєнного стану до 3 місяців. При цьому, пройти її повинні будуть усі чоловіки віком від 18 до 25 років. Відстрочка від базової військової служби передбачена, якщо призовник: тимчасово непридатний до військової служби за станом здоров'я; обрав відповідний рік, у якому бажає пройти базову військову службу; має право на звільнення з військової служби за сімейними обставинами або з інших поважних причин, перелік яких визначено законом окремо; підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, або кримінальна справа розглядається судом. Також відстрочку можуть отримати студенти закладів загальної середньої, фахової (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, вищої духовної освіти (за денною або дуальною формою здобуття освіти, в інтернатурі або докторантурі), але тоді вона діє, поки молодій людині не виповниться 24 роки. Іншими законодавчими новелами передбачено, що після **18 травня 2024 р.** вручати військовозобов'язаним «повістки» можуть: працівники ТЦК, СБУ або Служби зовнішньої розвідки; представники виконкомів місцевих рад; керівники підприємств і навчальних закладів; представники ЖЕКів та ОСББ. Однак у всіх випадках при врученні «повістки» уповноважені на те особи мають представитися, озвучити своє ПІБ, посаду, а також показати службове посвідчення (якщо громадянин вимагає цього).

Водночас серед положень Закону до № 3633-IX від 11 квітня 2024 р. міститься немало приписів т. зв. юридично невизначеного характеру, сумнівної доцільності щодо аргументації «запропонованих» парламентаріями форм та методів виконання кожним конституційного обов'язку захищати Батьківщину, незалежність та територіальну цілісність України (ч. 1 ст. 65 Конституції України), рівно ж як і дотримання при цьому конституційного принципу «рівності у своїй гідності та правах» кожного громадянина України (ст. 21 Конституції України) і т. д. Одночасно, практика реалізації «квітневих» 2024 р. законодавчих новел щодо порядку проведення мобілізаційних заходів викрила також цілу низку непродуманих та не завжди належним чином підготовлених дій співробітників ТЦК, а також неналежний стан інформаційної комунікації органів державної влади з територіальними громадами на місцях, роз'яснення ними змісту законодавчих новел тощо.

1.2. У травні парламентаріями також ухвалено ще два окремі закони, які мають безпосереднє відношення до порядку організації мобілізації військовозобов'язаних, а саме: «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо запровадження інституту умовно-дострокового звільнення осіб від відбування покарання для безпосередньої їх участі в обороні країни, захисті її незалежності та територіальної цілісності» (Закон № 3687-IX від 8 травня 2024 р.) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Закон № 3696-IX від 9 травня 2024 р.).

Відповідно до приписів Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо удосконалення відповідальності за порушення правил військового обліку та законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (№ 3696-IX від 9 травня 2024 р.), порушення призовниками, військовозобов'язаними, резервістами правил військового обліку тягне за собою накладення штрафу від 200 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; натомість, повторне протягом року вчинення такого ж порушення

(за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню) тягне за собою накладення штрафу від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; вчинення таких дій в особливий період тягне вже за собою накладення штрафу від 1 000 до 1 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

В свою чергу, Законом № 3687-IX від 8 травня 2024 р. передбачена можливість мобілізації окремих категорій засуджених осіб (осіб, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі). Цим Законом, зокрема, передбачено, що під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, судом може бути застосовано умовно-дострокове звільнення для проходження ними військової служби за контрактом. При цьому, таке умовно-дострокове звільнення від відбування покарання не буде застосовуватися до осіб, засуджених за вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, засуджених за вчинення умисного вбивства двох або більше осіб, або вчиненого з особливою жорстокістю, або поєданого із зґвалтуванням або сексуальним насильством, або особливо тяжких корупційних кримінальних правопорушень чи до засуджених службових осіб, які займали особливо відповідальне становище тощо. Однак відповідно до цього Закону, такі мобілізовані в частині соціальних гарантій, наприклад, не матимуть щорічної основної відпустки, відпустки за сімейними обставинами та з інших поважних причин. Вони можуть отримати відпустку на підставі висновку ВЛК для лікування у зв'язку з хворобою або після поранення (контузії, травми або каліцтва) із збереженням грошового та матеріального забезпечення і така відпустка має надаватися виключно за місцем перебування військового в закладах охорони здоров'я. Натомість, якщо ж людина, яку звільнили від відбування покарання, ухилиться від проходження військової служби, то її мають покарати позбавленням волі на строк від 5 до 8 років. У зв'язку з цим, а також з іншими т. зв. «проблемними» аспектами даного Закону, важливо буде, щоб все це не відбувалось «коштом порушення основоположних прав та свобод громадян», належного забезпечення права на захист, прозорість процедур, відмови від створення дискримінаційних структур тощо.

1.3. Проявом парламентського контролю ВРУ у сфері оборони України можна вважати ухвалення Постанови Верховної Ради України «Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань використання коштів державного бюджету України, спрямованих на облаштування фортифікаційних споруд та інженерних загороджень на лінії зіткнення, а також на виготовлення та закупівлю безпілотних літальних апаратів та засобів радіоелектронної боротьби для військових частин і підрозділів Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань» (№ 3726-IX від 22 травня 2024 р.). Появу цього документа аргументовано пов'язують із перебігом військових подій, що призвели до окупації російським агресором декількох нових українських населених пунктів та територій. Постановою, зокрема, передбачено вивчення парламентаріями «обставин та підготовки питань щодо: 1) потреб сектору безпеки і оборони у безпілотних літальних апаратах та формування державного замовлення на виробництво та закупівлю безпілотних літальних апаратів та засобів радіоелектронної боротьби; 2) аналізу практики розподілу, передачі, постачання та взяття на баланс безпілотних літальних апаратів та засобів радіоелектронної боротьби військовим частинам і підрозділам Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; 3) облаштування фортифікаційних споруд, інженерних загороджень на лінії зіткнення та цільового використання коштів, виділених на їх облаштування». Незважаючи на достатньо «малу/незначну продуктивність» (в минулому)

діяльності подібних тимчасових спеціальних комісій, відрадним в цьому випадку є включення до її складу народних депутатів України, які безпосередньо беруть/брали участь в бойових діях проти російських агресорів.

2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗВОРОТНОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОГО КУРСУ УКРАЇНИ

У травні ВРУ було ухвалено низку законів певним чином направлених на забезпечення незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, на реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору. Серед них Закон «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України в Програмі ЄС у сфері юстиції» (№ 3713-IX від 9 травня 2024 р.), Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності» (№ 3714-IX від 9 травня 2024 р.), Закон України «Про ратифікацію Угоди про фінансування Програми Interreg (Interreg VI-B) NEXT «Басейн Чорного моря»» (№3715-IX від 9 травня 2024 р.), Закон України «Про ратифікацію Угоди про фінансування Дунайської регіональної програми (Interreg VI B)» (№ 3718-IX від 9 травня 2024 р.) та інші. Такі дії парламенту видаються більш ніж доречними з огляду насамперед на очікування Україною початку переговорів про її вступ до Європейського Союзу.

IV. ЕКОНОМІКА

РІШЕННЯ

На початку травня 2024 р. Національний банк України ухвалив дуже неординарне та сміливе рішення — НБУ впроваджує **найбільший пакет** пом'якшення валютних обмежень для підприємств з початку повномасштабної війни. Метою цих змін є поліпшення умов ведення бізнес-діяльності в Україні та виходу вітчизняного бізнесу на нові ринки, а також підтримка відновлення економіки та сприяння припливу нових інвестицій в країну. Зважаючи на масштабність заходу, звернемо особливу увагу на нього.

По-перше, скасовуються всі валютні обмеження для імпорту робіт та послуг. Такі зміни підтримають українських виробників та забезпечать можливість вітчизняного бізнесу виходити на нові ринки, в т. ч. ті, з яких витісняються виробники країни-агресора завдяки санкціям. Це, відповідно, сприятиме поступовому збільшенню надходження експортної виручки в Україну.

По-друге, забезпечено можливість бізнесу репатріювати «нові» дивіденди (які стали результатом діяльності компаній під час війни). Надання можливості репатріювати «нові» дивіденди сприятиме припливу нових інвестицій в Україну, мінімізує ризики згорання діяльності підприємств з іноземним капіталом та підтримає економіку.

По-третє, надано можливість переказувати кошти за кордон за лізингом/орендою.

По-четверте, пом'якшуються обмеження в частині погашення «нових» зовнішніх кредитів. Це сприятиме збільшенню можливостей українського бізнесу залучати нові зовнішні кредити не лише від офіційних партнерів, але й від приватних інвесторів.

По-п'яте, надана можливість погашати проценти за «старими» (утвореними до повномасштабного вторгнення) зовнішніми кредитами. Резиденти-позичальники матимуть

змогу переказувати кошти за кордон для оплати процентних платежів за «старими» зовнішніми кредитами, що відповідно до умов кредитного договору підлягали сплаті в період із 24 лютого 2022 р. Ці зміни дадуть змогу мінімізувати ймовірність дефолтів українських позичальників та забезпечать сприятливіші умови для реструктуризації зовнішніх кредитів, а також поліпшать умови для залучення нового капіталу в Україну.

По-шосте, пом'якшуються обмеження в частині переказу іноземної валюти від представництв на користь своїх материнських компаній.

Звичайно, такі заходи містять низку ризиків. Так, за оцінками НБУ, запровадження заходів валютної лібералізації «коштуватиме» золотовалютним резервам близько \$5,5 млрд у 2024 р. Іншими словами, на валютному ринку може **виникнути додатковий попит** на американську валюту, а відтак це може мати наслідки і для курсу гривні. Зазначимо, що протягом квітня долар в Україні подорожчав на 1,2-1,7%, а від початку жовтня минулого року, коли НБУ перейшов до «гнучкого плавання» курсу — на близько 8%.

Однак валютна лібералізація не означає обов'язкову втрату вартості гривні. Так, НБУ покращив прогноз щодо резервів на 2024 р. з \$40,7 млрд до \$42,3 млрд, що передусім пов'язане із відновленням ритмічності надходження міжнародної допомоги. Зокрема, Україна вже має впевненість стосовно отримання \$7,8 млрд від США, а також коштів в рамках європейської **програми Ukraine Facility**. Подібні «двосторонні» зміни, на переконання НБУ, не повинні створити додаткових загроз для макрофінансової стабільності та стійкості валютного ринку.

Демократичні країни продовжують різносторонню підтримку України.

Так, постійні представники країн-членів Європейського Союзу схвалили 8 травня

передання надходжень від оподаткованих надприбутків заморожених російських активів Україні. Передбачається, що **щорічні надходження** становитимуть приблизно €2,5–3 млрд. 90% очікуваних надходжень буде використано на військові цілі для підтримки оборони України (головним чином, покриття вартості зброї), менша частка, приблизно 10%, піде на відновлення та реконструкцію України.

Водночас Євросоюз **продовжив** «торгівельний безвіз» для України ще на рік. Таким чином, країни ЄС продовжили тимчасове зупинення імпорتنих мит і квот на експорт української с/г продукції до 5 червня 2025 р. Однак Єврокомісія уповноважена **вживати швидких заходів** і запроваджувати будь-які необхідні заходи в разі значних перебоїв на ринку ЄС або на ринках однієї чи кількох країн ЄС через український імпорт.

ПОДІЇ, ПРОЦЕСИ, ТЕНДЕНЦІЇ

За оцінками і прогнозами НБУ, представленими у квітневому інфляційному звіті, **відновлення економіки триватиме**, хоча буде стриманим, передусім через суттєві ураження енергетичних об'єктів. Зростання реального ВВП у I кв. 2024 р. було слабшим, ніж очікувалося, насамперед через стримані бюджетні видатки в умовах невизначеності із надходженням зовнішнього фінансування. Додатковим чинником була блокада західного кордону, що стримувала активність окремих видів діяльності.

Однак стабільна робота морського коридору, сприятлива погода та збільшення внутрішнього попиту підтримували економічне зростання. НБУ прогнозує подальше відновлення економічної активності, ураховуючи нещодавні зрушення в питаннях отримання міжнародної допомоги, що дасть змогу підтримувати м'яку бюджетну політику, а також очікуване поживлення внутрішнього та зовнішнього попиту.

Водночас прогноз зростання реального ВВП погіршено через наслідки масштабних атак росії на енергетичну інфраструктуру України. Очікується, що економіка зросте на 3% у 2024 р. і на 4,5–5% у 2025–2026 рр. Порівняно з попереднім прогнозом суттєво послабився ризик недостатності міжнародного фінансування в цьому році, однак ризики ритмічності його надходження зберігаються.

Підкреслимо, збереження міжнародної фінансової підтримки та заходи з посилення стійкості державних фінансів дадуть змогу й надалі забезпечувати макрофінансову стабільність, необхідну для сталого відновлення економіки.

Проте міжнародна підтримка розширюється і у частині реального бізнесу. Так, експорт українського зерна Чорним морем став простішим завдяки **зростанню кількості страхових компаній**, які працюють на цьому ринку, при цьому обсяг контейнерних перевезень морем буде нарощуватися.

Крім того, розблокування одеських портів дозволяє розширити номенклатуру експортних вантажів — хоча зберігається очікуване домінування агропродукції, частково відновився експорт залізничної сировини з порту Південний та металопродукції з Одеського порту.

Станом на 1 травня 2024 р., міжнародні резерви України, за попередніми даними, становили 42,4 млрд. При цьому, у квітні вони **знизилися** на 3,1%. Така динаміка зумовлена валютними інтервенціями НБУ для забезпечення курсової стійкості та торговими виплатами країни в іноземній валюті, які частково були компенсовані надходженнями від міжнародних партнерів. Поряд з цим значні резервні ресурси витрачаються на задоволення попиту на валюту вітчизняних домогосподарств на тлі продовження поступового ослаблення гривні, яка вже увійшла у стійкий (хоча поки слабкий) девальваційний тренд.

Поточний обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 5,5 місяця майбутнього імпорту, що вважається цілком достатнім рівнем для підтримки макроекономічних балансів у короткостроковій перспективі.

За даними Міністерства фінансів, станом на 31 березня 2024 р., державний і гарантований державою борг України становив 5 924 млрд грн або \$151,05 млрд, у т. ч.:

- ✓ (державний і гарантований державою) зовнішній борг — 4 239,5 млрд грн (71,56% загальної суми вказаного боргу) або \$108,1 млрд;
- ✓ внутрішній борг — 1 684,7 млрд грн (28,44%) або \$43,0 млрд.

Раніше повідомлялось, що Україна підписала угоду із США про відтермінування виплат за держборгом. Укладання зазначеної угоди було передбачено Меморандумом про взаєморозуміння щодо призупинення виплат за державним боргом із групою офіційних кредиторів України з країн G7 та Паризького клубу.

Звичайно, фінансова підтримка надходить не лише з міжнародних джерел. З початку повномасштабного вторгнення українські громадяни, бізнес, включно з банками, **придбали облігацій внутрішньої державної позики** (ОВДП) на ринкових умовах на суму понад 1 трлн грн. Інвестиції в облігації стали другим за обсягом джерелом фінансування держбюджету після міжнародної допомоги,

Завдяки залученим коштам від ОВДП міністерство фінансів змогло профінансувати понад 200 днів нашої оборони та захисту, що становить 15% ВВП України у 2023 р.

Серед міжнародних подій, які матимуть глобальний вплив (у т. ч. на Україну) виокремимо те, що Президент США 14 квітня, за повідомленням міжнародного агентства **Reuters**, оголосив про значне підвищення мит на кілька видів продукції, що імпортується з Китаю, включаючи електромобілі, комп'ютерні мікросхеми та медичні товари. Цього ж дня Байден **підписав** закон про заборону імпорту російського урану. Водночас документ передбачає право компаній продовжувати ввозити його до 2028 р.

Байден збереже тарифи на імпорт із КНР, запроваджені його попередником Д. Трампом, але також збільшить

інші — наприклад, мита на електрокари зростуть на 100%, згідно з повідомленням Білого дому. Нові заходи **стосуються товарів**, що імпортуються з Китаю на суму \$18 млрд, включаючи сталь і алюміній, напівпровідники, акумулятори, критично важливі мінерали, сонячні батареї та ін.

Це може означати початок нового раунду торговельних воєн між США і Китаєм, що **впливатиме на глобальні торговельні потоки**. Так, експортери з інших країн тепер матимуть меншу конкуренцію за продаж (відповідних товарів) на ринку США. Для тих країн, які імпортують китайські дешеві товари і не планують створювати власні виробничі бази, американські тарифи можуть стати благом, оскільки Китай зможе поширити товарну експансію на такі країни, у т. ч. для посилення економічного та завоювання політичного впливу.

Реакція Китаю не забарилася. За **повідомленням** агентства Bloomberg, Китай готовий запровадити тарифи до 25% на імпортні автомобілі виробників із ЄС та США на тлі зростання торговельної напруженості. **Мита вплинуть** на європейських та американських автовиробників і матимуть «значний» вплив не лише на відносини у вказаній трійці, але й інші (партнерські) країни.

Для України тут посилюються ризики для партнерства, оскільки, напевне, в країні знайдуться прихильники «дружніх» китайських поставок. Однак керівництву країни слід чітко дотримуватись правил і зобов'язань стратегічного партнерства з провідними демократичними країнами світу.

V.

ОГЛЯД РОБОТИ ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ У ТРАВНІ 2024 р.

ПІДГОТОВКА ДО ОСІНЬО-ЗИМОВОГО ПЕРІОДУ

8 травня відбулася чергова комбінована атака на критичну енергетичну інфраструктуру України, а 4, 5, 6, 17, 18, 22 травня було завдано шкоди окремим об'єктам у семи областях. Унаслідок цього сукупні **втрати** Об'єднаної енергетичної системи (ОЕС) досягли 8 ГВт установленої потужності. Через це лише п'ять днів у травні минули без обмеження енергоспоживання. Графіки аварійних та/чи погодинних вимкнень запроваджувалися впродовж 15-27 травня як для промислових, так і для побутових споживачів (зазвичай із 18 до 24 години; 23-24 травня — цілодобово). Аварійна допомога, переважно з Румунії, Словаччини й Польщі, залучалася 15 разів, а максимальна пропускна спроможність міждержавних перетинів (1,7 ГВт) використовувалася 17, 27, 28, 29 і 30 травня.

Через серйозну шкоду, нанесену **всім** великим тепловим станціям, енергетикам не вдається скористатися ресурсами, що резервувалися для проходження міжсезоння. Тому запаси вугілля на складах ТЕС і ТЕЦ зросли до 2,2 млн т (+0,6 млн т порівняно з останнім днем квітня), а **запаси** газу в підземних сховищах — до 4,5 млрд куб. м (без урахування 4,7 млрд куб. м газу «довготривалого зберігання» і 0,6 млрд куб. м газу нерезидентів).

Аналіз російських ударів свідчить, що в цьому році ворог зосередився на знищенні маневрової потужності української ОЕС, що забезпечує проходження ранкових і вечірніх піків споживання. І хоча ранковий небаланс частково вдається компенсувати роботою сонячних електростанцій, у вечірні години дефіцит енергії є більшим, ніж сумарні можливості імпорту, ГЕС, ТЕЦ і ВЕС. Додатковою проблемою є необхідність сезонного обслуговування енергоблоків атомних електростанцій. Так, ремонтні кампанії на двох із них у травні призвели до нестачі енергії навіть у нічні години.

Уже сьогодні є зрозумілим, що повністю відновити пошкоджені під час весняних атак енергетичні об'єкти не вдасться. Варто розраховувати на повернення в роботу лише 2-3 ГВт установленої потужності. До того ж, попри створення дворівневого захисту ГЕС, ТЕС і ТЕЦ (що зменшило завдану атаками шкоду **вдвічі**), вони є надто великими об'єктами для забезпечення захистом третього рівня. Тому проблемою залишається нестача багаторівневих систем ППО і ПРО, яка не дозволяє убезпечити відновлені об'єкти від нових атак.

Щоб зменшити ймовірність дестабілізації роботи мереж і систем, а також сукупних негативних наслідків для них у разі продовження російських атак у міжсезоння й під час осінньо-зимового періоду 2024-2025 рр., Україна має швидко перебудувати архітектуру власної енергетичної системи. Місце великих ТЕС і ТЕЦ у ній мають зайняти 200-300 розосереджених у регіонах енергетичних установок потужністю 5-30 МВт, що використовуватимуть місцеві джерела палива, а також 1-2 ГВт систем накопичення енергії. Зосередити наявні ресурси на реалізації цього завдання пропонують як **учасники ринку**, так і **Міненерго**. Оскільки органи місцевого самоврядування й територіальні громади не мають коштів і повноважень для зведення таких об'єктів самотужки, варто активно залучати ресурси приватних інвесторів. Про високий інтерес останніх свідчить, зокрема, надання НЕК «Укренерго» в 2022-2023 рр. технічних умов на приєднання до мереж 1,2 ГВт накопичувальних установок.

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ БАЛАНС

Наприкінці травня базову потужність Об'єднаної енергосистеми України забезпечували 7 блоків АЕС, хоча один із них **повернувся** до роботи після ремонту лише 28 травня. У системі спостерігався небаланс, навіть у нічні години, через виведення з ладу більшості ТЕС.

Джерелом маневрової потужності були шість енергоблоків ТЕС і ТЕЦ, а також ГЕС і ГАЕС.

Унаслідок **пошкодження** двох об'єктів ПрАТ «Укргідроенерго», виробництво гідроенергії на підприємствах компанії, попри весняне водопілля, скоротилося. Проте порушення функціонування ГЕС **Дніпровського каскаду** та **Дністровської ГЕС** суттєво не вплинуло на рівень води у сховищах, який із 15 травня знову відповідає рішенням Міжвідомчої комісії при Державному агентстві водних ресурсів України зі встановлення режимів їхньої роботи.

Обсяги генерації електричної енергії на СЕС і ВЕС у травні виявилися вищими, порівняно із сезонним рівнем, що дозволило частково компенсувати її дефіцит в денні години.

Упродовж звітної періоду в Україні щогодини генерувалося 9,0–9,3 ГВт електроенергії (у 2021 р. — до 20 ГВт). На АЕС припадало 48% генерації, ГЕС — 15%, ТЕС — 10%, ТЕЦ — 8%, станції на ВДЕ — 18%.

Нестача електричної енергії, насамперед надвечір, прогнозувалася 26 разів, профіцит — чотири, удень. Для балансування системи обмежувалося навантаження об'єктів ВДЕ й залучалася аварійна допомога операторів Польщі, Румунії й Словаччини. Польському оператору надавалася аналогічна допомога з боку НЕК «Укренерго».

Через бойові дії знеструмленими в Україні були в середньому 420 населених пунктів (+20 порівняно з попереднім місяцем), додатково, через погодні умови — до 53 (7 і 31 травня). Близько двохсот із них перебували без енергопостачання більше, ніж одну добу.

Комерційний експорт електроенергії у травні не здійснювався. Імпорт потужністю 1,0–1,7 ГВт надходив переважно з Польщі, Словаччини й Румунії.

Нестачі природного газу для приготування їжі та інших потреб не спостерігалось. Його споживання в травні скоротилося на 6%, порівняно з аналогічним періодом минулого року, і на 37% — із травнем 2021 р. Видобуток уперше від початку року виявився меншим

на 2%, порівняно з минулим травнем (хоча в АТ «НАК Нафтогаз України» **пообіцяли** довести річний показник до 15 млрд куб. м).

Оскільки у травні з 45–48 млн куб. м видобутого природного газу в підземні сховища надходило не більше 24 млн, нинішній рівень запасів у них є нижчим, аніж у 2015–2018 рр., на 5% (з урахуванням газу нерезидентів). Утім, на думку **керівництва**, «Група Нафтогаз накопичує паливо у своїх ПСГ швидше, ніж торік — наразі темпи закачування на 0,33 млрд куб. м перевищують показники аналогічного періоду 2023 р.».

Щодобовий комерційний експорт, що зберігався нерезидентами в підземних сховищах у режимі «митного складу», не перевищував 2,5 млн куб. м (ГВС «Дроздовичі»).

Попри пошкодження наземної інфраструктури декількох підземних сховищ, ГТС функціонувала в нормальному режимі. Номінації замовників послуг зберігання й бронювання потужності виконувалися в повному обсязі. Втім, зростання інтенсивності російських атак цілком здатне обмежити доступність українських ПСГ, змінивши модель ціноутворення UAVTP із HUB- на HUB+ та скоротивши закупівлі газу для промислових потреб.

Нафтопродуктів на внутрішньому ринку у травні було достатньо для задоволення попиту, який продовжує зростати. За дизельним паливом і скрапленим нафтовим газом спостерігався невеликий профіцит.

ФІНАНСОВИЙ СТАН ГАЛУЗІ

Заборгованість з оплати електричної енергії виробниками у травні, після двомісячного зростання, скоротилася до 26,5 млрд грн, з оплати постачальникам універсальних послуг — до 24,3 млрд грн (-5,6 і -5,7 млрд грн, порівняно з квітнем). Борги теплокомуненерго за спожитий газ стабільно перевищують 100 млрд грн.

Заборгованість НЕК «Укренерго» перед «зеленою» генерацією (з обсягом якої компанія **не згодна**) продовжує зменшуватися (на кінець травня вона становила 25,9 млрд грн), проте це відбувається переважно хибним шляхом перенесення прострочених гривневих короткотермінових зобов'язань перед

учасниками внутрішнього ринку у валютні довгострокові зобов'язання перед міжнародними кредитними організаціями.

Своєю чергою, учасники ринку винні НЕК «Укренерго» близько 30 млрд грн за послуги з передачі й диспетчеризації. Основними причинами виникнення і збереження цих заборгованостей є призупинення нарахування та стягнення штрафних [санкцій](#), передбачених договорами, що укладені відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», а також відтермінування погашення заборгованостей постачальників універсальних послуг за результатами перевірок НКРЕКП.

Триває накопичення взаємних боргів на балансуєчому ринку, які за три останні місяці [зросли](#) на 1 млрд грн. Заборгованість можна зменшити лише шляхом перегляду тарифів у ланцюзі «виробник — постачальник — захищений споживач» із метою забезпечення платоспроможності кожного з них і скорочення переліку [захищених споживачів](#).

РНБО [доручило](#) Кабінету Міністрів ухвалити рішення щодо врегулювання цих та інших заборгованостей, проте якими вони будуть не зрозуміло. Відомо лише про підтриманий урядом [законопроект](#), який дозволить суттєво покращити ситуацію на ринку електроенергії та розв'язати питання боргів на балансуєчому ринку», та надану НКРЕКП [можливість](#) зарахування зустрічних односторонніх вимог учасників цього ринку.

ТРАНЗИТ

У звітному періоді ТОВ «Оператор газотранспортної системи України» забезпечував транзит 41-43 млн куб. м російського газу на добу (39% обсягів, передбачених контрактом з АТ «Газпром»). Близько 88% ресурсу прямувало до Словаччини, 12% — на АТ «Молдавська ДРЕС» у т. о. Придністров'ї. Транспортування здійснювалося через ГВС «Суджа».

Додатково забезпечено щоденний транзит 1-3 млн куб. м газу з Угорщини до Молдови.

АТ «Укртрансфат» забезпечувала транзит 30-35 тис. т російської нафти на добу для НПЗ Словаччини, Чехії та Угорщини (належать угорській компанії MOL). Транспортування здійснювалося південною гілкою МТ «Дружба».

ЦІНОВА СИТУАЦІЯ

Ціновий [індекс](#) електричної енергії базового навантаження (BASE) на ринку «на добу наперед» (РДН) у травні становив 3 941 грн/МВтгод, на піку (PEAK) — 3 691 грн/МВтгод (+26,5 і +23,5% порівняно з квітнем). Таке змінення індексів свідчить про нестачу пропонування на ринку, що виникла через пошкодження об'єктів енергетичної інфраструктури внаслідок російських атак.

Середньозважена [ціна](#) на внутрішньодобовому ринку (ВДР) становила 4 976 грн/МВтгод, на РДН ОЕС України — 4 222 грн/МВтгод (+46,1 і +26,6% порівняно з квітнем, відповідно).

Середньозважена [ціна](#) червневого ресурсу природного газу за результатами електронних біржових торгів на Українській енергетичній біржі у травні зменшилася до 12 267 грн/тис. куб. м (€280 за 1 000 куб. м; -4,1% порівняно з квітнем). Основною причиною цього стало скорочення попиту після завершення опалювального сезону. Втім, на початку літа варто очікувати змінення тренду на висхідний через дорожчання цього ресурсу на європейському хабі TTF, до котирувань якого штучно прив'язані ціни в Україні.

Встановленню більш прийнятної для вітчизняних споживачів вартості газу сприяло б збільшення ліквідності біржового ринку завдяки розробленню стандартизованих торгових продуктів і запровадження обов'язкового продажу на біржі не менше 15% видобутого в Україні ресурсу. Проте владного рішення про схвалення цих пропозицій досі не ухвалено.

Через початок ремонтних кампаній на європейських терміналах і, як наслідок, скорочення пропонування, [вартість](#) природного газу на TTF, приведена до вітчизняного кордону, зросла до 22 846 грн/тис. куб. м (із ПДВ), хоча другу декаду травня вона перебувала біля позначки 19 700 грн. Через це [тарифи](#) ТОВ ГК «Нафтогаз України» на газ для непобутових споживачів із 1 червня 2024 р. знизилися до 15 400 грн/тис. куб. м, тоді як у травні становили 16 200 грн (із ПДВ).

Поповнення резервів природного газу розпочали не лише в Україні, але й у 17 із 18 державах-членах ЄС, що мають підземні сховища. Проте наші європейські колеги роблять це набагато активніше. Тому й

так рекордний рівень **запасів** у них (+28% середнього за п'ять останніх років) у травні зріс до 74,5 млрд куб. м (+12,2% за місяць). Певно, саме це збільшення попиту стало причиною зростання **цін** на хабі TTF до \$389/тис. куб. м.

Котирування ф'ючерсів на енергетичне вугілля Coal (API2) CIF ARA (ARGUS-McCloskey) у травні перебували в межах \$105-108/т, втративши за останній місяць \$10/т. Рік тому котирування становили \$116/т. Запаси вугілля на складах терміналів ARA (Амстердам – Роттердам – Антверпен) становлять 5,2 млн т (-2% порівняно із середньорічною нормою).

Котирування ф'ючерсів на нафту Brent у травні відступили від шестимісячного максимуму (5 квітня 2024 р. – \$91/бар.), змінюючись в інтервалі \$81-84/бар (31 травня 2024 р. – \$81/бар), так і не досягши показників минулого року (24 вересня 2023 р. – \$95/бар). Основною причиною здешевлення стали **розчарування** учасників торгів реальними результатами додаткових добровільних обмежень, взятих державами-членами ОПЕК+, та перегляд у бік зменшення обсягів споживання в 2024 р. При цьому досі вважається, що за збереження чинних тенденцій пропонування нафти в 2024 р. становитиме 102,9 млн бар на добу, тоді як попит зросте до 103,2 млн бар. Як наслідок, ціни на ф'ючерси із ближчими термінами постачання є нижчими, аніж котирування більш віддалених позицій.

Автомобільний бензин в Україні дещо подорожчав (на 0,2% порівняно з квітнем, передусім через послаблення **гривні** щодо долара США на 1,0%), тоді як дизельне паливо подешевшало (на 2,7%). Відмінність у трендах, як і прогнозувалося, була спричинена намірами дисконтерів, яких пов'язують із групою «Приват», наростити реалізацію пального в сільськогосподарських регіонах на хвилі зростання пропонувань, яке відбулося завдяки збільшенню залізничних перевезень і розблокуванню пунктів пропуску на українсько-польському кордоні, яке ускладнювало логістику автомобільних постачань нафтопродуктів із Польщі й Литви.

Станом на 1 червня 2024 р., індикативні **ціни** на бензин А-95Євро5 і ДП-Л Євро5 становили 59,63 і 52,73 грн/л, відповідно.

У свою чергу, скраплений нафтовий газ у травні знову **подешевшав** до 26,67 грн/л (-3,1% порівняно з попереднім місяцем). Це відбулося завдяки бажанню трейдерів стимулювати попит на нього, яке вдалося реалізувати завдяки появі на ринку додаткових обсягів пропан-бутану, що використовувався в Європі як котельне паливо. Чинне співвідношення роздрібних цін скрапленого нафтового газу й високооктанового бензину (45%) і надалі сприятиме зростанню попиту на пропан-бутан і відмові споживачів від купівлі значно дорожчого бензину.

ЗМІНИ В НОРМАТИВНІЙ БАЗІ

Президент України підписав **закон** про внесення змін до Митного кодексу України щодо митного оформлення біометану, згідно з яким його здійснюватимуть у порядку, передбаченому для природного газу. Для здійснення експорту біогазу трубопроводом буде достатньо подати сертифікат його відповідності критеріям і доказ сталості (Proof of Sustainability).

Кабінет Міністрів України:

✓ **продовжив** до 30 квітня 2025 р. покладення на учасників ринку електричної енергії спеціальних обов'язків для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі його функціонування, встановивши фіксовану ціну для побутових споживачів і бюджетних установ на рівні 4,32 грн/кВт-год (2,64 грн – для домогосподарств, обладнаних електричними опалювальними установками, з 1 жовтня до 30 квітня; 2,16 грн – для домогосподарств, обладнаних двозонними приладами обліку, з 23:00 до 07:00).

Варто підкреслити, що підняття цін і тарифів на електричну енергію для домогосподарств до рівня, близького до собівартості її генерації, передачі й розподілу, спрямоване на фінансування поточних ремонтів, закупівлю витратних матеріалів, обладнання й пального, оплату роботи аварійних бригад і не здатне зменшити нестачу маневрової потужності, що виникла внаслідок російських атак на об'єкти критичної енергетичної інфраструктури;

✓ **збільшив** із 30 до 80% обсяг придбаної імпортованої електричної енергії в загальному обсязі споживання в кожній розрахунковій годині, який є умовою незастосування заходів із примусового

обмеження електропостачання непобутових споживачів;

✓ затвердив **порядок** визначення й застосування граничних величин споживання електричної потужності, що набуде чинності 28 червня 2024 р., «**сприятиме** забезпеченню принципу справедливого і рівномірного розподілу електроенергії в межах лімітів між споживачами, які не входять до переліку критично важливих об'єктів, що мають пріоритетне електропостачання»;

✓ **спростив** будівництво та/чи розміщення суб'єктами господарювання газопоршневих і газотурбінних установок, зокрема когенерацийних, блочно-модульних котелень, дизельних/бензинових і газових генераторів (потужністю від 1 МВт), а також пов'язаних з ними мереж електро-, тепло-, газо-, водопостачання, вузлів обліку, іншого обладнання, необхідного для забезпечення споживачів тепловою та/чи електричною енергією;

✓ виділив із резервного **фонду** державного бюджету й **фонду** ліквідації наслідків збройної агресії, відповідно, 725,6 і 826,2 млн грн для здійснення заходів із відновлення інфраструктурних об'єктів Зміївської й Трипільської теплоелектростанцій ПАТ «Центренерго»;

✓ **ухвалив** рішення про виділення 7 млрд 168 млн грн на відбудову енергосистеми;

✓ **утворив** штаб із підготовки об'єктів житлово-комунального господарства й паливно-енергетичного комплексу до осінньо-зимового періоду 2024-2025 рр.

Міненерго **повідомило** про схвалення Дорожньої карти розвитку «розумних мереж». Як зазначається, її реалізація дозволить зменшити індекс SAIDI на 100 хвилин, а щорічні втрати електричної енергії в мережах – на 6 млрд кВтгод. Проте ухвалений документ не оприлюднений, що не дозволяє оцінити його зміст.

НКРЕКП:

✓ **установила** із 31 травня 2024 р. фіксовані максимальні й мінімальні граничні **ціни** (прайс-кепи) на ринку «на добу наперед», внутрішньодобовому ринку та балансуєчному ринку, що, зокрема, дозволить наростити щонайменше вдвічі імпорт електричної енергії в нічні години;

✓ **поширила** на агрегатори виключні умови торгівлі на окремих сегментах ринку електричної енергії;

✓ **передбачила** можливість зарахування, за взаємної згоди, зустрічних однорідних вимог оператора системи передачі, сторін, відповідальних за баланс, і постачальників послуг балансування, в разі наявності взаємної заборгованості, що сформувалася за договором про врегулювання небалансів або договором про участь у балансуєчному ринку;

✓ **зобов'язала** приєднувати газотурбінні, газопоршневі, когенераційні установки до електричних мереж без сплати ставки за приєднання та **роз'яснила** відповідну процедуру суб'єктам господарювання, які мають наміри встановити такі установи до 1 червня 2026 р. за довідкою військової адміністрації про необхідність їхнього приєднання;

✓ **оновила** з 10 травня 2024 р. ставки плати за стандартне приєднання електроустановок до мереж (до 50 кВт включно) на 2024 р. для міської і сільської місцевостей I, II, III категорій надійності електропостачання;

✓ **зобов'язала** ліцензіатів ринків електричної енергії та природного газу впровадити й підтримувати ефективні заходи та процедури для дотримання доброчесності й прозорості на оптових ринках та надавати НКРЕКП інформацію про господарсько-торговельні операції на цих ринках, що стосуються оптових продуктів, включаючи пропозиції (заявки), й основні (фундаментальні) дані.

ПРОЄКТИ ТА НАМІРИ

Уряд не виконав низку зобов'язань, визначених для нього **рішенням** РНБО «Щодо додаткових заходів із посилення стійкості функціонування енергетичної системи та підготовки національної економіки до роботи в осінньо-зимовий період 2023/24 року».

У Верховній Раді України зареєстровано:

✓ **проект** закону (№ 11256 від 13 травня 2024 р.) про поступове (у 2024-2028 рр.) приведення розмірів ставок акцизного податку, зокрема на пальне, до рівнів, установлених **Директивою 2003/96/ЄС** (Додаток XXVIII, ст. 353 **Угоди** про асоціацію України з ЄС)

(для неетильованого бензину, дизельного палива і скрапленого нафтового газу – €359 і €330 за 1 000 л і €125 за 1 000 кг).

Зміст цього документа свідчить, що, прикриваючись «європейською інтеграцією» та користуючись непрофесіоналізмом державних службовців, окремі групи інтересів намагаються отримати надприбутки за рахунок українських громадян. Поданий законопроект суперечить меті Директиви 2003/96/ЄС, що імплементується, оскільки запроваджує вищі податки на менш шкідливе для довкілля пальне. Зокрема, автори пропонують установити співвідношення між ставками акцизу на бензин і скраплений газ як 359/277, тоді як в ЄС воно становить 359/69 (за 1 000 л). Якщо документ буде ухвалено без змін, він знищить ринок пропан-бутану вже в 2024 р. та позбавить споживачів можливості використовувати «соціальне» пальне, що є альтернативою дорогому бензину, характеристики якого в Україні ніхто не перевіряє;

✓ **проект** закону (№ 11273 від 20 травня 2024 р.), спрямований на врегулювання кредиторської заборгованості підприємств тепло-, водопостачання та водовідведення, передусім шляхом її реструктуризації.

Кабінет Міністрів України схвалив **законопроект**, спрямований на покращення платіжної дисципліни на ринку електричної енергії, згідно з яким постачальники відкриватимуть поточні рахунки зі спеціальним режимом використання, на які буде вноситися плата за надані послуги. Алгоритм розподілу коштів із цих рахунків розробить НКРЕКП. Споживачі, віднесені до об'єктів критичної інфраструктури, щоб уникнути припинення постачання енергії, відкриватимуть поточний рахунок із спеціальним режимом використання за затвердженням урядом порядку. Постачальникам буде надано право не відновлювати постачання енергії споживачам за наявності в них заборгованості перед постачальником «останньої надії» та/чи відсутності договору про її реструктуризацію.

Невідомим залишився статус опублікованого Міненерго ще 18 січня **проекту** постанови уряду, яка відновлює заборону на обіг нафтопродуктів, що не відповідають екологічним нормам Євро5, **дозволеного** з 17 березня 2022 р., зокрема «для забезпечення

Збройних сил та інших військових формувань». Відповідне рішення **ухвалене**, проте досі не опубліковане.

НКРЕКП оприлюднила проекти:

✓ **постанови**, що передбачають збільшення з 1 липня 2024 р. тарифу на послуги з передачі електричної енергії до 628,65 і 464,78 грн/МВтгод (+19 і +27%; без ПДВ), відповідно для користувачів системи і підприємств «зеленої» електрометалургії;

✓ **постанови**, що передбачають підвищення на 11% із 1 липня 2024 р. тарифу на послуги з диспетчерського (оперативно-технологічного) управління до 115,91 грн/МВтгод (без ПДВ);

✓ **постанови**, що передбачає збільшення з 1 липня 2024 р. тарифів на послуги з розподілу електричної енергії для споживачів та операторів установок зберігання енергії до 348,48 і 2 062,69 грн/МВтгод (+1,6 і +2,3%; без ПДВ), відповідно для першого і другого класів напруги;

✓ **постанови**, що передбачають внесення до ліцензійних умов: для операторів ГТС і ГРМ – вимог зі встановлення інтелектуальних систем обліку, оцінювання потенціалу енергоефективності мереж і проведення енергетичного аудиту у випадках, передбачених Законом України «Про енергетичну ефективність»; для постачальників газу – вимог зі щорічного скорочення споживання, виконання завдань державних цільових програм у сфері енергоефективності й проведення енергетичного аудиту у випадках, передбачених Законом України «Про енергетичну ефективність»;

✓ **постанови**, що передбачають розширення переліку документально підтверджених підстав, за яких НКРЕКП може змінити розмір штрафу. Останній може бути зменшений до 80% у разі вчинення порушення з причин, незалежних від ліцензіата, і з вини третьої сторони, зокрема через невиконання іншими сторонами своїх зобов'язань перед ліцензіатом;

✓ **постанови**, що передбачають можливість проведення позапланових виїзних перевірок ліцензіатів ринку природного газу, які

знаходяться в областях України, де наявні активні бойові дії та тимчасово окуповані території.

ПАТ «Укрнафта» та АРМА звернулися до Антимонопольного комітету України із заявою про отримання дозволу на концентрацію, аби повноцінно розпочати управління активами групи «Татнефть», що розміщені на території Полтавської і Харківської обл. (мова йде про 110 автозаправних станцій, 15 з яких продовжують працювати).

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Угодою про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Королівством Норвегія передбачено сприяння у відновленні критичної інфраструктури, забезпеченні енергетичної безпеки, реформах енергетичного сектору та заходах щодо подальшого переходу до «зеленої» енергетики.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Ісландією передбачено приділити особливу увагу зміцненню соціальної й цивільної інфраструктури, зокрема у сфері енергетичної безпеки та енергетичного переходу.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Швецією передбачено підтримку відновлення й відбудови в пріоритетних секторах, де Швеція має експертний досвід та унікальні пропозиції, включно із «зеленим» переходом та енергетикою.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Королівством Бельгія передбачено зосередження уваги на питаннях, зокрема, енергопостачання та енергетичної безпеки, ядерної безпеки й захисту критичної інфраструктури.

Угодою про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Іспанією передбачено підтримку України у відновленні та вдосконаленні її енергетичної системи з приділенням особливої уваги питанням сталого розвитку та ініціативам, спрямованим на розвиток відновлюваної енергетики. Це охоплює спільну роботу над проектами, спрямованими,

зокрема, на підвищення енергоефективності. Партнерство створить можливості для підготовки й розроблення навчальних програм для створення нових робочих місць в енергетичному секторі. Іспанія продовжуватиме підтримувати відновлення України з особливою увагою на «відбудові з покращенням», зокрема, з метою зменшення енергетичної залежності та вразливості, а також просування переходу на відновлювану енергетику, шляхом реалізації проєктів розвитку, спрямованих на підвищення енергоефективності та стійкості. Зокрема, згідно з Меморандумом про взаєморозуміння від 2021 р. між українською та іспанською водневими асоціаціями, будуть зроблені кроки в напрямі декарбонізації. Учасники вивчатимуть можливості співпраці: для України — у виробництві відновлюваного водню та його експорту до Європи; для Іспанії — у постачанні технологій, обладнання та установок для виробництва водню.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ Й РЕКОМЕНДАЦІЇ

Унаслідок масованих російських атак на об'єкти критичної енергетичної інфраструктури, здійснених у березні-травні 2024 р., Україна втратила 8 ГВт генерації, вісім великих ТЕС і ТЕЦ, дві ГЕС, понад 800 об'єктів теплопостачання, а також низку об'єктів розподілу.

Хоча уряд підняв ціни й тарифи на електричну енергію для побутових споживачів і бюджетних установ, виділив на відбудову енергосистеми 8,7 млрд грн та акумулював у Фонді підтримки енергетики України ще 18 млрд грн, цих коштів і, найголовніше, часу, недостатньо, щоб забезпечити нормальне проходження осінньо-зимового періоду 2024-2025 рр. Щоб відновити втрачене, потрібно припинення воєнних дій, декілька років і близько 40 млрд грн.

Зрозуміло, що російські удари триватимуть, а гарантовано захистити відновлені об'єкти від чергових атак, що можуть статися як влітку, так і під час опалювального сезону, неможливо через нестачу багаторівневих систем ППО і ПРО, передусім автоматизованих.

З огляду на це, проходження літнього піку споживання та осінньо-зимового періоду 2024-2025 рр. без обмежень

споживання електричної енергії вбачається малоюмовірним.

У міжсезоння, за умови зростання потреби в енергії в серпні не більше, аніж на 5%, порівняно з травнем, очікується нестача потужності в обсязі: із 00:00 до 07:00 — до 1 ГВт, із 07:00 до 11:00 і з 18:00 до 24:00 — до 4 ГВт, в інші години, за сонячної погоди — 0. Небаланс буде зумовлений ремонтними кампаніями на АЕС (на 2-3 енергоблоках одночасно), а також обмеженими можливостями імпорту й передачі енергії із заходу на схід і південь.

В осінньо-зимовий період, за умови одночасного функціонування дев'яти енергоблоків АЕС, збільшення пропускної здатності міждержавних перетинів до 2,2 ГВт і відновлення щонайменше 2 із 8 ГВт установленої потужності великих ТЕС, нестача становитиме: із 23:00 до 07:00 і з 11:00 до 16:00 — до 3 ГВт, з 07:00 до 11:00 і з 16:00 до 23:00 — до 5 ГВт потужності. Невбаланс буде зумовлений неможливістю швидкого змінення архітектури енергетичної системи, зокрема зведення в регіонах 200+ енергетичних установок потужністю 5-30 МВт та 1 ГВт систем накопичення енергії.

Щоб підвищити надійність роботи Об'єднаної енергетичної системи України варто:

- ✓ відмовитися від управління шляхом надання протокольних доручень за підсумками засідань штабу з підготовки об'єктів житлово-комунального господарства й паливно-енергетичного комплексу до осінньо-зимового періоду 2024-2025 рр. на користь передбаченого [Стратегією енергетичної безпеки](#) систематичного ідентифікування, аналізування та оцінювання загроз безпеці для обґрунтування й вибору заходів з їхньої нейтралізації;
- ✓ зосередити наявні й доступні ресурси на відбудові об'єктів інфраструктури, тривалість відновлювальних робіт на яких не перевищує дев'ять місяців; забезпеченні енергетичної автономності

територіальних громад, населених пунктів, районів у містах; обладнанні всіх об'єктів критичної інфраструктури аварійними джерелами живлення із запасом пального щонайменше на три доби (для чого варто скасувати вимогу в одержанні ліцензії на зберігання до 6 000 л нафтопродуктів);

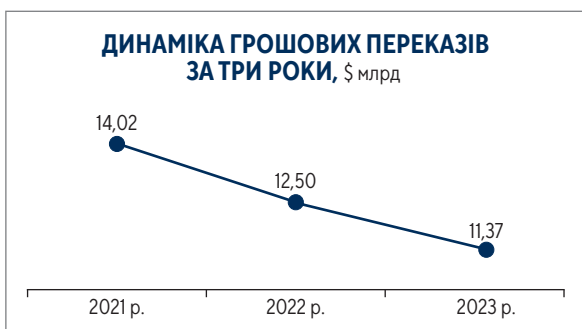
- ✓ роз'яснити вигоди, зокрема фінансові, державно-приватного партнерства у будівництві в територіальних громадах та експлуатації суб'єктами господарювання газопоршневих і газотурбінних установок, зокрема когенераційних, блочно-модульних котелень, дизельних/бензинових та газових генераторів (потужністю понад 1 МВт), а також пов'язаних із ними систем накопичення енергії й малих розподільних мереж;
- ✓ провести аудит енергетичних об'єктів, зокрема ТЕС і ТЕЦ малої продуктивності, що належать суб'єктам господарювання різних форм власності й не працюють через низьку ефективність, відсутність пального, ухвалу суду тощо, та, за можливості, відновити їхню роботу, забезпечивши приєднання до мереж за процедурою, що передбачає наявність довідки військової адміністрації про необхідність такого приєднання;
- ✓ звернутися до бізнесу, як це було зроблено в 2021 р. урядами держав-членів ЄС, із закликом до раціонального використання газу, електричної й теплової енергії, зменшення їхніх втрат, пояснивши, як це можна робити найкраще;
- ✓ ініціювати інформаційну кампанію з підвищення обізнаності громадськості щодо раціонального споживання енергії, передусім у пікові години, спрямовану на змінення моделі поведінки, яка передбачає, що за електричну енергію можна не платити; роз'яснення того, що функції й повноваження органів влади є обмеженими і без участі кожного українця забезпечити стійкість енергетичного сектору держави неможливо.

VI.

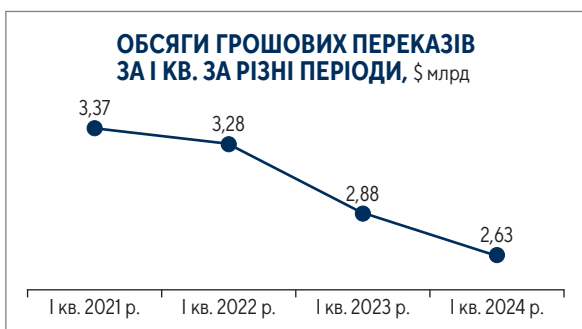
СОЦІАЛЬНА СФЕРА

ПЕРЕКАЗ ГРОШЕЙ В УКРАЇНУ

Українці, які виїхали за кордон, дедалі менше грошей перераховують в Україну. Нацбанк повідомив, про скорочення в січні-березні 2024 р. загального обсягу грошових переказів, що надходять з-за кордону в Україну на 8,7% — до \$2,63 млрд. Ця тенденція намітилася ще з початку повномасштабної війни. Суми, що перераховуються населенням з-за кордону, зменшуються третій рік поспіль, і зараз ця тенденція стає сталою.

Джерело: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_m.pdf.

Скорочення грошових переказів від українців, які знаходяться за кордоном, відбувається на тлі того, що, наприклад, в Польщі кожен десятий новий бізнес відкривали саме українці. Загалом, упродовж 2023 р. у сусідній країні з'явилося **понад 30 тис. нових компаній**. Так, до повномасштабного вторгнення щомісяця українці у Польщі реєстрували не **більше 200 нових бізнесів**. Навесні 2022 р. цифра зросла до 1 700 підприємств. За свідченням консультаційного центру «Дія.Бізнес», у Варшаві за підсумками 2023 р. українці щомісяця відкривали 3 тис. нових бізнесів. При цьому, до польського бюджету у 2023 р. українці сплатили понад 5 млрд злотих або 48,5 млрд грн. Швидше за все, це пов'язано з тим, що ті, хто працювали за

кордоном і забезпечували свої сім'ї вдома, поєдналися з сім'ями тепер вже за межами України.

У 2022 р. зменшення переказів ще можна було обґрунтувати тим, що із заробітків повернулися кількасот тисяч громадян, щоби боронити Україну. З початку 2023 р. головна причина скорочення переказів — виїзд сімей заробітчани за кордон. Тобто багатьом трудовим мігрантам стає просто нікому переказувати гроші. Отже, дається взнаки все більший розрив частини громадян України з Батьківщиною.

За такої динаміки можна прогнозувати подальше погіршення показника надходжень грошових переказів в Україну. Також слід звернути увагу на те, що через масовий від'їзд вимушених мігрантів за кордон активізувався інший процес виведення коштів громадянами за межі держави. Якщо раніше відтік йшов лише за рахунок туристів, то тепер мільйони українців, які продовжують отримувати на свої українські карти зарплати та пенсії, витрачають їх за кордоном. За даними НБУ, відтік таким шляхом становить \$35 млн щодня.

БРАК ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

Повномасштабна війна значно вплинула на ринок праці України. Підприємства зазнають труднощів із наймом і стикаються з гострою нестачею персоналу. На тотальний дефіцит співробітників вплинули два ключові чинники: мобілізація та масова міграція працездатного населення країни. За кордоном зараз перебуває значна чисельність працездатних чоловіків та жінок. Деякі з них все ще залишаються на віддаленій роботі для українських компаній, але більшість вважає за краще шукати зайнятість на місці. Продовжується і посилюється процес мобілізації, що також впливає на ринок праці.

За експертними оцінками, робоча сила в Україні скоротилася на **27%, порівняно з довоєнним рівнем**. Масштабний дефіцит кадрів уже торкнувся всіх галузей економіки. Робоча сила гостро дефіцитна, і бронювання стало важливою конкурентною перевагою. Формально підприємства, які визнані стратегічними, мають право бронювати до 50%

співробітників, а деякі й більше. Але на практиці навіть вони не завжди можуть отримати відстрочку для своїх працівників.

Кадрові платформи показують, що співвідношення вакансій та резюме **досягає критичної позначки**. Якщо до повномасштабної війни в Україні на кадрових порталах кількість резюме приблизно вдвічі перевищувала кількість вакансій, наприклад, у квітні 2021 р. на 48,2 тис. вакансій припадало 99,3 тис. резюме, то зараз на 62 тис. вакансій припадає 67 тис. резюме. Тобто співвідношення майже один до одного. Наприклад, за інформацією **Bloomberg**, група компаній «Метінвест» витратила три місяці, щоб заповнити 89 із 4 000 вакансій.

Нестача працездатних працівників стає тягарем як для великих, так і для малих підприємств, які становлять основу економіки воєнного часу. Брак людей, який також послабив українські війська, знижує продуктивність праці в усіх сферах економіки країни. Наразі роботодавцям доводиться конкурувати за співробітників, адаптувати робочі

місця та навчати персонал. Роботодавці вживають різних заходів для адаптації до нових реалій.

Одним із способів швидкого подолання проблеми браку кадрів є максимальне використання наявних ресурсів в Україні. Підприємства можуть вкласти кошти у навчання співробітників, розробку та розширення програм адаптації для ветеранів, а також створення робочих місць для людей з інвалідністю. Крім того, необхідно впровадити прозорий процес резервування персоналу. Підприємства повинні мати можливість забезпечити безпеку своїх ключових співробітників. Наприклад, на платформі Work.ua вже з'явилася спеціальна **мітка для вакансій з можливістю резервування персоналу**. Необхідно стимулювати розвиток бізнесу та усувати перешкоди для нього, у т. ч. шляхом надання кредитів за низькою процентною ставкою та грантів на створення нових робочих місць, розвивати програми з перекваліфікації та навчання для тих, хто має проблеми з працевлаштуванням.

VII.

ПОЗИЦІЇ ГРОМАДЯН З АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ¹

¹ Результати соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 21 по 27 березня 2024 р. в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раєст в Україні. Зміст опитування є винятковою відповідальністю Раєст та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

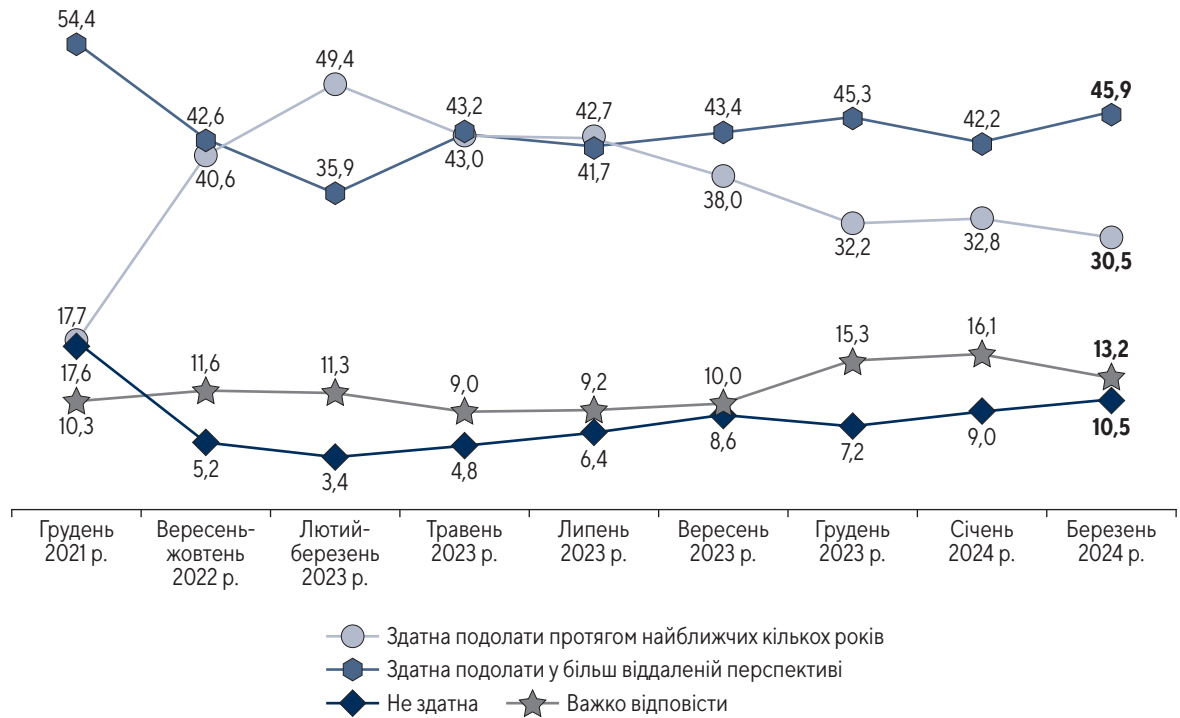
Опитування методом face-to-face проводилося у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій обл. та м. Києві (у Запорізькій, Миколаївській, Харківській, Херсонській обл. – лише на тих територіях, що контролюються урядом України та на яких не ведуться бойові дії).

Опитування проводилося за стратифікованою багатоступеневою вибіркою із застосуванням випадкового відбору на перших етапах формування вибірки та квотного методу відбору респондентів на заключному етапі (коли здійснювався відбір респондентів за статеві-віковими квотами). Структура вибіркової сукупності відтворює демографічну структуру дорослого населення територій, на яких проводилося опитування, станом на початок 2022 р. (за віком, статтю, типом поселення).

Опитано 2 020 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%. Разом з тим, додаткові систематичні відхилення вибірки можуть бути зумовлені наслідками російської агресії, зокрема, вимушеною евакуацією мільйонів громадян.

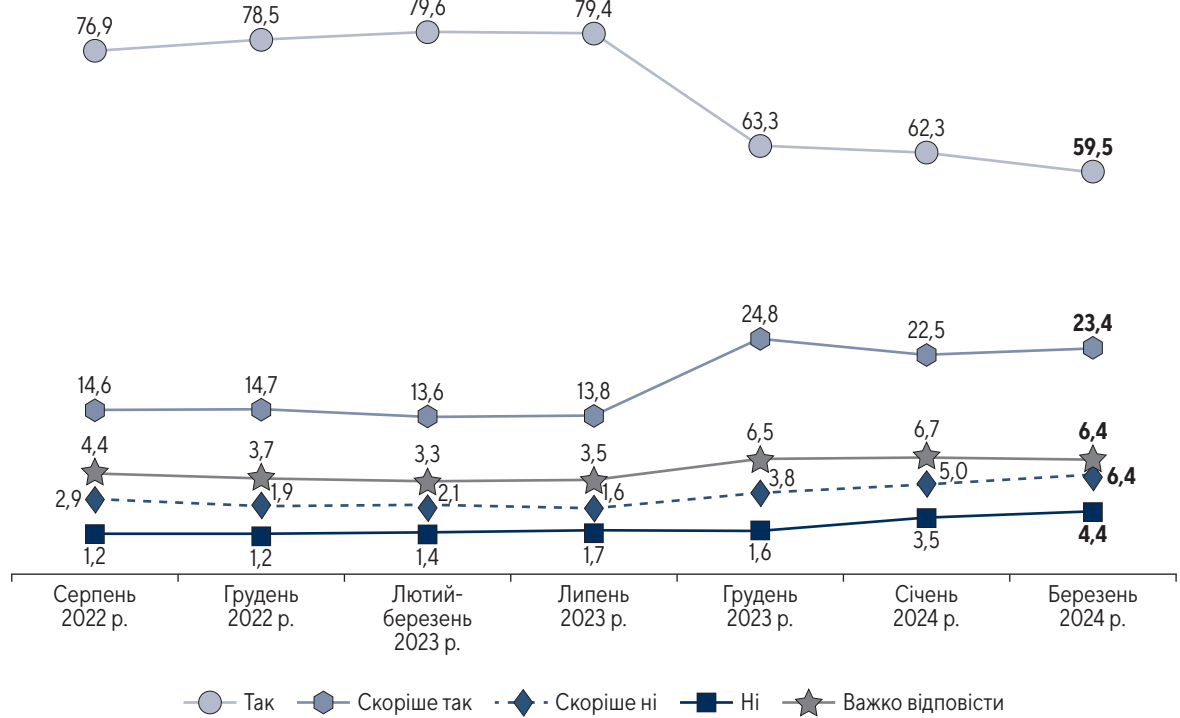
ЧИ ЗДАТНА УКРАЇНА ПОДОЛАТИ ІСНЮЮЧІ ПРОБЛЕМИ ТА ТРУДНОЩІ?

% опитаних

ЧИ ВІРИТЕ ВИ У ПЕРЕМОГУ УКРАЇНИ У ВІЙНІ ПРОТИ РОСІЇ?

% опитаних

КОЛИ НАСТАНЕ ПЕРЕМОГА?					
% серед опитаних, які вірять у перемогу України					
	Серпень 2022 р.	Лютий-березень 2023 р.	Липень 2023 р.	Січень 2024 р.	Березень 2024 р.
Настане до кінця цього року	31,2	49,9	35,4	19,7	21,9
Настане через 1-2 роки	34,3	25,9	37,8	39,8	34,5
Настане через 3-5 років	7,1	7,4	8,9	14,0	16,7
Настане не раніше, ніж за 5 років	2,1	1,1	1,2	3,2	4,2
Навряд чи за мого життя	1,7	0,4	0,3	1,1	0,8
Інше	0,5	0,2	0,5	0,3	0,6
Важко відповісти	23,1	15,0	15,9	21,8	21,3

ЯКУ СИТУАЦІЮ ВИ ОСОБИСТО РОЗГЛЯДАТИМЕТЕ ЯК ПЕРЕМОГУ У ВІЙНІ?							
% серед опитаних, які вірять у перемогу України							
	Серпень 2022 р.	Вересень-жовтень 2022 р.	Грудень 2022 р.	Лютий-березень 2023 р.	Липень 2023 р.	Січень 2024 р.	Березень 2024 р.
Вигнання російських військ з усієї території України та відновлення кордонів станом на січень 2014 р.	54,7	43,9	54,1	46,9	52,6	38,1	45,5
Знищення російської армії та сприяння повстанню/розпаду всередині Росії	20,4	26,6	22,4	30,8	20,8	27,3	23,1
Вигнання російських військ за лінію станом на 23 лютого 2022 (ОРДЛО і Крим лишаються окупованими)	7,4	8,1	6,2	4,6	9,0	13,0	10,7
Вигнання російських військ з усієї території України, окрім окупованого Криму	8,7	4,2	8,0	4,4	5,7	7,4	8,6
Припинення війни, навіть якщо російська армія втримається на територіях, окупованих після 24 лютого 2022 р. (Херсонщина, Запорізька обл., Донбас)	3,1	6,0	3,3	4,6	5,2	3,6	6,2
Інше	0,4	0,9	0,3	1,0	1,3	1,5	1,6
Важко відповісти	5,3	10,4	5,6	7,6	5,5	9,1	4,3

Над номером працювали:

Колектив авторів: Ю. Якименко (керівник проєкту), А. Биченко, О. Мельник, М. Міщенко, М. Пашков, О. Пищуліна, В. Омельченко, Г. Рябцев, П. Стецюк, М. Сунгуровський, В. Юрчишин.

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, К. Мокляк, Т. Овсяник.

Це видання було представлено Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Раств в Україні. Зміст видання є винятковою відповідальністю Раств та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

е-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

